

«Қазақстанның орнықтылық қоры» акционерлік қоғамы
Директорлар кеңесінің сырттай отырысының
2020 жылғы «23» қазандағы №17 хаттамасына/шешіміне
№4 қосымша

**«Қазақстан орнықтылық қоры» акционерлік қоғамының
Тәуекелдерді басқару саясаты**

Алматы қ., 2020 жыл

Құжаттың мазмұны:

1-тарау. Терминдердің анықтамасы, таңбалар мен қысқартулар.....	3
2-тарау. Жалпы ережелер	4
3-тарау. Тәуекелдерді басқарудың корпоративтік жүйесі.....	5
4-тарау. Тәуекелдерді басқару жүйесі.....	8
5-тарау. Кредиттік тәуекелді басқару.....	9
6-тарау. Пайыздық тәуекелді басқару.....	10
7-тарау. Өтімділік тәуекелі.....	11
8-тарау. Операциялық тәуекелдерді басқару.....	12
9-тарау. Ақпараттық технологиялар тәуекелдерін басқару.....	14
10-тарау. Ақпараттық қауіпсіздік тәуекелдерін басқару.....	14
11-тарау. Қызметтің үздіксіздігі тәуекелдерін басқару.....	16
12-тарау. Қорытынды ережелер.....	18

1-тарау. Терминдердің анықтамасы, таңбалар мен қысқартулар

1. Осы Саясатта пайдаланылатын қысқартулар:

- 1) *ТжТБ* – Тәуекелдер және талдау басқармасы;
- 2) *ЗБ* – Заң басқармасы;
- 3) *НҚ* – Негізгі құралдар;
- 4) *МЕА* – Материалдық емес активтер;
- 5) *ТМҚ* – Тауарлық-материалдық қорлар;
- 6) *ТБКЖ* – Тәуекелдерді басқарудың корпоративтік жүйесі;
- 7) *ІАҚ* – Ішкі аудит қызметі;
- 8) *ДК* – Директорлар кеңесі;
- 9) *ІРҚ* – Ішкі регламенттеуші құжат.

2. Осы Саясатта пайдаланылатын терминдер мен анықтамалар:

1) *Қоғам* – «Қазақстанның орнықтылық қоры» акционерлік қоғамы;

2) *Уәкілетті (алқалы) орган (бұдан әрі – УО)* – Басқарма және басқарма жанындағы комитеттер (қаралатын мәселеге байланысты).

3) *Провизиялар (резервтер)* – қарыздар бойынша күтілетін және нақты бар кредиттік залалдар бойынша бағалау резерві және шартты міндеттемелер бойынша күтілетін кредиттік залалдарға қатысты бағалау міндеттемесі;

4) *Активтер* – барлық жеке және заңды тұлғаларға, оның ішінде екінші деңгейдегі банктерге қойылатын талаптар;

5) *Кредиттік портфель* – Ипотекалық қарыздардың қолжетімділігін арттыру бағдарламалары шеңберінде берілген және екінші деңгейдегі банктерден сатып алынған қарыздар портфелі;

6) *Инвестициялық портфель* – Банк секторын сауықтыру және дамыту, отандық өндірістің автокөлігін сатып алушыларға кредит беру, ипотекалық және ипотекалық тұрғын үй қарыздарын қайта қаржыландыру, шағын және орта кәсіпкерлік субъектілеріне кредит беру жөніндегі бағдарламаларды іске асыру шеңберінде сатып алынған активтер портфелі;

7) *Пассивтер* – Қоғамның міндеттемелері мен меншікті капиталының жиынтығы;

8) *Стресс-тестілеу* – Қоғамның қызметіне әсер етуі мүмкін ерекше, бірақ ықтимал оқиғалардың Қоғамның қаржылық жағдайына ықтимал әсерін өлшеу әдістері;

9) *ГЭП* – сыйақы мөлшерлемелерінің өзгеруіне ұшырағыш немесе белгілі бір мерзімдер ішінде өтелуге жататын Компания активтері мен міндеттемелерінің көлемін салыстыру негізінде Қоғамның пайыздық тәуекелін және өтімділікті жоғалту тәуекелін өлшеу әдістері;

10) *Мүдделер қақтығысы* – Қоғамның лауазымды тұлғаларының және (немесе) оның қызметкерлерінің жеке мүдделілігі мен олардың өз лауазымдық өкілеттіктерін тиісінше орындауы немесе Қоғамның және (немесе) оның қызметкерлерінің және (немесе) контрагенттерінің мүліктік және өзге де мүдделері арасында қайшылық туындайтын, Қоғам және (немесе) оның контрагенттері үшін қолайсыз салдарларға әкеп соқтыруы мүмкін жағдай;

11) *Тәуелсіздікті басқарудың корпоративтік жүйесі (бұдан әрі – ТБКЖ)* – біртұтас процеске біріктірілген өзара байланысты компоненттер жиынтығы, оның шеңберінде ДК, УО, бөлімшелер мен қызметкерлер, әрқайсысы өз деңгейінде Қоғам қызметіне әсер етуі мүмкін ықтимал жағымсыз оқиғалар мен іске асырылған оқиғаларды анықтауға, сондай-ақ осы оқиғаларды басқаруға, акционер үшін қолайлы тәуекел деңгейі шеңберінде оларды барынша азайтуға қатысады.

12) *Лимит* – белгілі бір көрсеткіштерге салынатын сандық шектеу болып табылатын тәуекелдің белгілі бір түрлерін басқару құралы;

13) *Тәуекел-тәбет* – Қоғамның өз мақсаттарына жету үшін белгілі бір мөлшердегі тәуекелдерді қабылдауға қабілеті мен тілегі;

14) *Шоғырлану тәуекелі* – белгілі бір контрагентте, экономика секторында, елде және өзге де объектілерде тәуекелдің елеулі мөлшерінің (меншікті капиталдың, Қоғам активінің немесе өзге де қаржылық көрсеткіштің мөлшеріне қатысты) шоғырлануы салдарынан шығындардың туындау тәуекелі;

15) *Тәуекел-мәдениет* – Қоғамның қызметкерлері барлық деңгейлерде бөлісетін және қолданатын тәуекелдерді басқару саласындағы құндылықтар, сенімдер, түсінік және білім;

16) *Ақпараттық актив* – ақпаратты және оны сақтау және (немесе) өңдеу үшін пайдаланылатын Қоғамның ақпараттық-коммуникациялық инфрақұрылымы объектісінің жиынтығы;

17) *Ақпараттық қауіпсіздік инциденттері* – ақпараттық-коммуникациялық инфрақұрылымның немесе оның жекелеген объектілерінің жұмысында олардың тиісінше жұмыс істеуіне қауіп төндіретін және (немесе) Компанияның электрондық ақпараттық ресурстарын заңсыз алу, көшіру, тарату, түрлендіру, жою немесе бұғаттау үшін жағдай жасайтын жеке немесе сериялық туындайтын іркілістер;

18) *Ақпараттық қауіпсіздік* – Қоғамның электрондық ақпараттық ресурстарының, ақпараттық жүйелерінің және ақпараттық-коммуникациялық инфрақұрылымының сыртқы және ішкі қатерлерден қорғалу жай-күйі.

2-тарау. Жалпы ережелер

3. Осы «Қазақстанның орнықтылық қоры» акционерлік қоғамының Тәуекелдерді басқару саясаты (бұдан әрі – Саясат) Қоғамның тәуекелдерін басқарудың бірыңғай тәсілін әзірлеу, тәуекелдердің негізгі түрлерін және оларды басқару жүйесін сипаттау мақсатында әзірленді.

4. Саясат Қазақстан Республикасының заңнамасына, Қоғамның Жарғысына және ІРҚ-ға сәйкес әзірленді.

Саясат Қоғамның барлық қызмет түрлеріне қолданылады. Саясат Қоғамның барлық бөлімшелері мен қызметкерлерінің танысуы, зерделеуі және қолдануы үшін міндетті болып табылады.

5. Саясат ТБКЖ-де жоғары деңгейдегі құжат болып табылады, ол мыналарды анықтайды:

- 1) ТБКЖ құру негіздері;
- 2) ТБКЖ мақсаттары мен міндеттері;
- 3) Қоғамның ТБКЖ ұйымдастыру құрылымы;
- 4) Қоғам тәуекелдерінің жіктелуі;
- 5) Қоғамның тәуекелдерін басқарудың жалпы тәсілдері.

6. Тәуекелдерді басқару процесінің әдістері мен рәсімдерінің сипаттамасы, оның ішінде тәуекелдерді басқару бойынша есеп беру тәртібі, мерзімдері, нысандары мен түрлері, тәуекелдердің жекелеген түрлерін басқару процесіне қатысушылардың міндеттері, функциялары мен жауапкершілігі, тәуекелдерді басқару жөніндегі іс-шаралар және Саясатта көрсетілмеген тәуекелдерді басқару процесінің басқа да құрамдас бөліктері Қоғамның өзге ІРҚ-мен реттеледі.

7. Қоғамдағы тәуекелдерді басқару тұрақты, үздіксіз процесс болып табылады және Қоғамның УО, құрылымдық бөлімшелері мен қызметкерлерін тарта отырып, барлық деңгейлерде жүзеге асырылады.

8. Қоғам тәуекелдерді бағалаудың консервативті тәсілін ұстанады, мұнда әртүрлі көздерден алынған тәуекелдерді бағалау үшін деректер болған кезде объективті негізделген ең нашар бағалау, рейтинг, және/немесе болжам ескеріледі.

9. Саясаттың негізгі мақсаттары:

- 1) Қоғамда тиімді ТБКЖ құру, сондай-ақ тәуекелдерді басқару әдістері мен рәсімдеріне бірыңғай стандартталған тәсіл негізінде қызметті тұрақты жетілдіру;
- 2) мақұлданған Тәуекел-тәбет шеңберінде Қоғамның стратегиялық мақсаттарына қол жеткізуді қамтамасыз ету;
- 3) Қоғамның даму процесінде оның қаржылық орнықтылығын қамтамасыз ету;
- 4) Қоғамның ТБКЖ тұрақты дамуын қамтамасыз ету;
- 5) Қоғамның акционері мен серіктестерінің мүдделерін қорғауды қамтамасыз ету.

10. Саясаттың негізгі міндеттері:

- 1) ТБКЖ қатысушыларының Қоғам тәуекелдерін бірдей түсінуін қалыптастыру;
- 2) қабылданатын тәуекел деңгейін ескере отырып, стратегиялық жоспарлауды қамтамасыз ету;

3) қойылған мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін тәуекелдерді басқарудың уақтылы сәйкестендіруге, өлшеуге, бағалауға, барынша азайту, бақылау, мониторинг жөніндегі іс-шараларды жүргізуге, сондай-ақ олардың кейіннен алдын алуға негізделген үздіксіз келісілген процесін қамтамасыз ету;

4) бизнес-процестердің тиімділігін, ішкі және сыртқы есептіліктің дұрыстығын қамтамасыз ету және заңнама талаптарының сақталуына ықпал ету;

5) шешім қабылдау және жоспарлау процесі үшін толыққанды база құру;

6) Қоғам активтерін басқару тиімділігін арттыру;

7) Қоғамның меншікті капиталының сақталуын қоса алғанда, Қоғам қызметінің үздіксіздігі қағидатын қамтамасыз ету үшін қаржылық, операциялық және өзге де тәуекелдерді іске асыру салдарынан болатын қаржылық шығындарды барынша азайту;

8) Қоғам қызметкерлерінде тәуекел-мәдениетті қалыптастыру.

11. Қоғамдағы тәуекелдерді басқару процестерін жетілдіру мақсатында Қоғамның жалпы стратегиясының бір бөлігі болып табылатын ТБКЖ дамытудың ұзақ мерзімді стратегиясы айқындалады.

12. Қоғамның Даму жоспары/стратегиясы негізінде тәуекелдерді басқаруға жауапты ТжТБ жұмыс жоспарлары әзірленеді, онда алдағы кезеңге арналған іс-шаралар, жүзеге асыру мерзімдері, сондай-ақ ТжТБ жауапты қызметкерлері айқындалады.

13. Тәуекелдер бойынша есептер ДК қарауына тоқсанына кемінде бір рет шығарылады. Оқиғалар мен инциденттер бойынша, сондай-ақ қабылданған қызмет үздіксіздігі шаралары бойынша есептілік Қоғамның тәуекелдері бойынша жалпы басқарушылық есептілік шеңберінде Директорлар кеңесінің мүшелеріне танысу үшін жылына бір рет ұсынылады.

3-тарау. Тәуекелдерді басқарудың корпоративтік жүйесі

14. ТБКЖ құру кезінде Қоғам 3 қорғаныс желісін қарастырады:

1) 1-желі – Қоғам тәуекелдерінің туындауына және іске асырылуына әкеп соқтыруы мүмкін бұзушылықтар (кемшіліктер, оқиғалар, мәмілелер) туралы ақпаратты қорғауды уақтылы анықтау және екінші желіге жеткізу жауапкершілігіне кіретін Қордың барлық қызметкерлері мен бөлімшелері. Құрылымдық бөлімшелердің басшылары құзыреттер шеңберінде бөлімшеде тәуекелдерді басқаруды ұйымдастыруға және жүзеге асыруға, оның ішінде анықталған бұзушылықтар мен кемшіліктерді жою жөніндегі іс-шараларды жүзеге асыруға жауапты болады;

2) 2-желі – ТжТБ функционалдық жауапкершілік шеңберінде орын алған, сондай-ақ ықтимал тәуекелдерді бағалауға, мониторингілеуге, барынша азайтуға жауапты. ЗБ Қоғамның құқықтық тәуекелдерін басқаруға жауапты болады;

3) 3-желі – тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйесінің тиімділігін бағалайтын ІАҚ.

15. Қоғамда ТБКЖ ұйымдастыру және ендіру тетігі мыналарды білдіреді:

1) тәуекелдерді басқару жүйесінің құрылымын әзірлеу;

2) тәуекелдерді басқару жүйесінің жұмыс істеу ортасын айқындау, қажетті инфрақұрылым мен мәдениетті дамыту;

3) ТБКЖ-ні Қоғамды басқарудың жалпы жүйесіне ендіру және интеграциялау;

4) тәуекелдерді басқару әдістері мен құралдарын әзірлеу;

5) Қоғамның стратегиялық мақсаттарын ескере отырып, ТБКЖ-ні тұрақты негізде жетілдіру.

16. Қоғамдағы тәуекелдерді басқару процесі өзара байланысты он компоненттен тұрады:

1) ішкі және сыртқы орта;

2) мақсат қою;

3) тәуекелдерді сәйкестендіру;

4) тәуекелдерді өлшеу және бағалау;

5) тәуекелге ден қою;

6) тәуекелдерді азайту жөніндегі іс-шараларды жүргізу;

7) бақылау әрекеттері;

8) ақпарат және коммуникация;

9) мониторинг;

10) тәуекелдердің кейінгі алдын алу.

17. ТБКЖ ұйымдастыру құрылымы. ТБКЖ қатысушылары:

- 1) Директорлар кеңесі, ДК жанындағы комитеттер;
- 2) Басқарма, Басқарма жанындағы алқалы органдар;
- 3) ІАҚ;
- 4) ТжТБ, ЗБ (Қоғамның құқықтық тәуекелдері бөлігінде);
- 5) Қоғамның құрылымдық бөлімшелері мен қызметкерлері.

18. Қоғамдағы тәуекелдерді басқару құрылымы ақпараттың барабар ағынын – тігінен және көлденеңінен қамтамасыз етеді:

1) төменнен жоғарыға түсетін ақпарат Директорлар кеңесі мен Қоғам Басқармасын мыналарға қатысты мәліметтермен қамтамасыз етеді:

- ағымдағы қызмет;

- қызмет барысында қабылданған тәуекелдер, оларды бағалау, азайту, бақылау, мониторинг, ден қою, алдын алу және басқару әдістері бойынша іс-шараларды жүргізу;

2) жоғарыдан төменге бағытталған ақпарат мыналарды қамтамасыз етеді:

- ІРҚ бекіту, Қоғамның бұйрықтарын, тапсырмаларын және өзге де актілерін шығару арқылы мақсаттарды, стратегияларды және қойылған міндеттерді жеткізу;

3) ақпаратты көлденеңінен беру Қоғам ішіндегі құрылымдық бөлімшелердің/қызметкерлердің өзара іс-қимылын білдіреді.

19. ТБКЖ-де басқарудың бірінші деңгейі Қоғамның ДК арқылы ұсынылады. ДК ТБКЖ-ні құруда және бақылауды жүзеге асыруда шешуші рөл атқарады. ДК жанындағы Стратегиялық жоспарлау, кадрлар мен сыйақылар мәселелерін, әлеуметтік мәселелерді қарау жөніндегі комитет тәуекелдерді басқару мәселелерін қарайды және ДК-ге олар бойынша ұсынымдар дайындайды.

20. Қоғамның ДК тәуекелдерді басқару саласында мынадай функцияларды жүзеге асырады:

1) Қоғамның қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді мақсаттарын қою;

2) Қоғамның тәуекелдерді басқару саясатын бекіту;

3) тәуекелдерді басқару жөніндегі есептерді, оның ішінде тәуекелдер картасын қарау;

4) Корпоративтік басқару кодексіне, Қоғамның ДК туралы ережесіне және өзге ІРҚ сәйкес басқа да функциялар.

21. ДК жанындағы комитет/тер келесі функцияларды орындайды (шектелмейді):

1) Қоғамның ТБКЖ жетілдіру жөніндегі жұмыс жоспарын қарайды және оны құрастыру бойынша ДК-ке ұсынымдар береді;

2) ДК-ге ұсыну үшін Тәуекел-тәбеттің қолайлы деңгейінің есебін келіседі;

3) тәуекелдерді басқару мәселелері бойынша Қоғамның бизнес-процестерін оңтайландыру бойынша ДК-ге ұсынымдар береді.

22. ТБКЖ-де басқарудың екінші деңгейі Қоғам Басқармасы арқылы ұсынылады. Қоғам Басқармасы тәуекелдерді басқару жүйесін тиімді іске асыру үшін жағдай жасайды, Қоғамда тәуекелдерді басқару процесін ұйымдастырады, тәуекелдерді басқаруға жауапты бөлімшелерді айқындайды.

23. Басқарма Қоғамда тиімді ТБКЖ құру үшін қажетті элемент болып табылатын тәуекел-мәдениетті қалыптастыруға жауапты.

24. Басқарма ТБКЖ шеңберінде алқалы жұмыс органдарын құруға құқылы.

25. Басқарма ТБКЖ шеңберінде Қоғамның ІРҚ бекітеді.

26. Басқарма мынадай функцияларды жүзеге асыру арқылы ТБКЖ тұтастығы мен функционалдығын қамтамасыз етеді:

1) Саясатты іске асыру;

2) ықтимал тәуекелдерді сәйкестендіруге және бағалауға мүмкіндік беретін тәуекелдерді басқарудың тиімді жүйесін ұйымдастыру;

3) Қоғамның қызметкерлері мен бөлімшелерінің Саясат ережелерін сақтауын қамтамасыз ету;

4) тәуекелдерді басқару жөніндегі есептерді қарау және өз құзыреті шеңберінде тиісті шаралар қабылдау;

5) Қоғамдағы тәуекелдерді басқару жөніндегі іс-шаралар мен әдістемелерді бекіту;

б) тәуекелдерді басқару саласындағы ішкі рәсімдер мен регламенттерді жетілдіруді қамтамасыз ету.

27. Қоғам жүргізетін операцияларға байланысты негізгі тәуекелдерді сәйкестендіру, тәуелсіз бағалау және талдау, сондай-ақ тәуекелдерді басқару әдістерін әзірлеу мақсатында Қоғамда ТжТБ бөлімшесі жұмыс істейді.

28. ТжТБ өкілеттіктері мен функционалдық міндеттері:

1) тұрақты негізде тәуекелдерді сәйкестендіру, өлшеу, бағалау, барынша азайту жөніндегі іс-шараларды жүргізу, бақылау, мониторингілеу, кейіннен алдын алу;

2) тәуекелдерді басқару мәселелері бойынша ІРҚ әзірлеу және өзектендіру;

3) тәуекелдерге ден қою жөніндегі бекітілген іс-шаралардың бекітілуін қамтамасыз ету және іске асыру;

4) тәуекелдерді басқару процесінде Қоғам бөлімшелері арасында ақпарат және коммуникация алмасу процесіне ықпал ету;

5) бекітілген құзырет шеңберіндегі басқа да функциялар.

29. Қойылған мақсаттар мен міндеттерді іске асыру мақсатында ТжТБ қызметкерлері Қоғамның басқа бөлімшелерімен, оның ішінде ішкі және сыртқы аудит өкілдерімен тиімді өзара іс-қимыл жасауы қажет.

30. Тәуекелдерді басқару процесінде Қоғамның ІАҚ мынадай негізгі функцияларды жүзеге асырады:

1) тәуекелдерді басқару рәсімдерінің және тәуекелдерді бағалау әдіснамасының аудиті, сондай-ақ тәуекелдерді басқару рәсімдерінің тиімділігін арттыру жөнінде ұсыныстар әзірлеу;

2) Қоғамның Директорлар кеңесі үшін ТБКЖ тиімділігін бағалау жөніндегі есепті, оның ішінде тәуекелдерді басқару жүйесінің тиімділігін тәуелсіз бағалау туралы есепті ұсыну;

3) Қоғамның ТБКЖ жай-күйіне бағалау жүргізу;

4) бекітілген ІРҚ сәйкес басқа да функциялар.

31. Қоғамның құрылымдық бөлімшелері мен қызметкерлері тәуекелдерді басқару процесінде мынадай функцияларды жүзеге асырады:

1) өздерінің функционалдық міндеттері саласындағы тәуекелдерді уақтылы анықтайды және ТжТБ-ны хабардар етеді, оның ішінде іс-шаралар жоспарына енгізу үшін тәуекелдерді басқару жөнінде ұсыныстар береді;

2) ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін дербес жауапкершілікте болады.

32. Ішкі бақылау жүйесі (бұдан әрі – ІБЖ) – Қоғамның Директорлар кеңесі, алқалы органдары, құрылымдық бөлімшелері мен барлық қызметкерлері өз міндеттерін орындау кезінде жүзеге асыратын күнделікті қызметке енгізілген процесс.

33. ІБЖ негізгі компоненттері:

1) Бақылау ортасы – бұл бүкіл Қоғам бойынша ішкі бақылауды жүзеге асыру үшін базаны қамтамасыз ететін процестер кешені;

2) Тәуекелдерді бағалау – бұл Қоғамның мақсаттарына қол жеткізуге кедергі келтіретін тәуекелдерді анықтаудың, сәйкестендірудің және бағалаудың серпінді, үздіксіз процесі;

3) Бақылау іс-әрекеттері – бұл Қоғамның мақсаттарына қол жеткізуді қамтамасыз ететін шектеулі деңгейге дейін тәуекелдерді төмендетуге бағытталған процестерге енгізілген іс-шаралар кешені;

4) Ақпарат және коммуникациялар – бұл Қоғамның мақсаттарына қол жеткізу үшін қажетті ақпаратты жинаудың, алмасудың, берудің үздіксіз процесі;

5) Мониторинг – бұл үздіксіз, процестерге енгізілген немесе ІБЖ компоненттерінің болуын немесе жұмыс істеуін жеке бағалау.

34. Тиімді ішкі бақылау тиісті бақылау ортасын қалыптастыру арқылы қамтамасыз етіледі, ІБЖ барлық бес компонент болған және жұмыс істеген кезде тиімді болады.

35. ІБЖ тиімділігінің негізгі компоненттерінің болуына қарамастан, Қоғам ІБЖ-де бірқатар шектеулер бар екенін мойындайды, мысалы, қате кәсіби пайымдау, қате шешім қабылдау, Қоғамның бақылауынан тыс сыртқы жағымсыз факторлар, бастапқыда қолжетімсіз мақсаттар қою, адами фактор және т.б.

36. ІБЖ-нің тиімді жұмыс істеуін осы Саясаттың 14-тармағына сәйкес барлық үш қорғаныс желісінің қатысушылары қамтамасыз етеді.

37. Бірінші қорғаныс желісінде әрбір бөлімшенің басшысы есепті құрылымдық бөлімшеде ішкі бақылау функцияларын жүзеге асырады.

38. Екінші қорғаныс желісі ІБЖ-нің екінші компонентінің жұмыс істеуін қамтамасыз етеді, ТжТБ тәуекелдердің барлық түрлерін бағалаудың бірыңғай әдіснамасын әзірлейді, оларды бағалауды жүзеге асырады, ЗБ заңды (құқықтық) тәуекелдерді бағалауды жүзеге асырады.

39. Үшінші қорғаныс желісі, ІАҚ Қоғам қызметінің барлық аспектілері бойынша тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйесінің тиімділігін бағалауды жүзеге асырады.

40. ІБЖ мониторингін құрылымдық бөлімшелердің қызметкерлері мен басшылары тұрақты негізде, сондай-ақ ІАҚ тексерулер арқылы жүзеге асырады.

41. Қорғаныс желілерінің барлық деңгейлерінде анықталған ішкі бақылаудың кемшіліктері құрылымдық бөлімшелердің басшыларына уақтылы жеткізілуі және жедел жойылуы тиіс.

4-тарау. Тәуекелдерді басқару жүйесі

42. Тәуекелдерді басқару жүйесі Қоғам тұрақты негізде жүзеге асыратын тәуекелдерді анықтау, сәйкестендіру, өлшеу және бағалау, тәуекелдерді азайту жөніндегі іс-шараларды жүргізу, бақылау, мониторингілеу, сондай-ақ кейіннен тәуекелдердің алдын алу шараларын қамтиды.

43. Тәуекел-тәбет тәуекел факторларын Қоғамды басқару процесіне интеграциялауға бағытталған, тәуекелдің шектеулі деңгейлерін көрсетеді. Тәуекелдің шектеулі деңгейі тәуекел-тәбет құрылымында көрсетілуі керек, ол капиталдың жеткіліктілігі, мерзімі өткен қарыздар деңгейі, өтімділік сияқты компоненттерді және Қоғам қызметіне тән басқа да компоненттерді қамтиды, бірақ олармен шектелмейді.

44. Тәуекелдерді анықтау және сәйкестендіру – нақты бар және мүмкін болатын тәуекелдерді тану және түсіну, сондай-ақ олардың Қоғам қызметіне ықпал ету сипаты.

45. Тәуекелдерді өлшеу және бағалау – тәуекелдердің Қоғам қызметіне ықпал ету мөлшері мен дәрежесін объективті анықтауға мүмкіндік беретін жүйе мен құралдарды пайдалану.

46. Барынша азайту жөніндегі іс-шараларды жүргізу – резервтер құру, Қоғам жүргізетін түрлі операцияларға лимиттер белгілеу, тәуекелді оқиғалардың басталу белгілерін қадағалау, іске асырылған тәуекелдерді барынша азайту жөніндегі іс-шаралар жоспарын құрастыру;

47. Тәуекелдерді бақылау – Қоғамның меншікті капиталы мен басқа да көрсеткіштерінің деңгейіне сүйене отырып, жеке операцияларға, олардың топтары мен жиынтығына қатысты тәуекелдерге барынша жол берілетін шектеулер белгілеу.

48. Тәуекелдер мониторингі – Қоғамның негізгі тәуекелдерге ұшырау деңгейін бағалауды, оның ішінде тәуекелдердің ең жоғары рұқсат етілген Лимиттерінің сақталуын бақылауды жүзеге асыру.

49. Тәуекелдердің алдын алу – Қоғамның дамуын стратегиялық жоспарлау, сыртқы ортаның дамуын болжау, Қоғам қызметкерлерінің біліктілігін арттыру.

50. Қоғамның қызметімен байланысты тәуекелдердің жіктелуі (шектелмей) тәуекелдердің мынадай түрлерін қамтиды:

- 1) Кредиттік тәуекел;
- 2) Пайыздық тәуекел;
- 3) Өтімділік тәуекелі;
- 4) Операциялық тәуекел;
- 5) Ақпараттық технологиялар тәуекелі;
- 6) Ақпараттық қауіпсіздік тәуекелі;
- 7) Қызметтің үздіксіздігі тәуекелдері.

5-тарау. Кредиттік тәуекелді басқару

51. Кредиттік тәуекел активтің құнын төмендету, оның ішінде кредит бойынша қамтамасыз етуді сатқаннан түскен ақша ағындарын бағалауды ескере отырып төмендету нәтижесінде белгілі

бір уақыт аралығында белгілі бір ықтималдықпен орын алуы мүмкін ең көп күтілетін залалды білдіреді.

52. Кредиттік тәуекелді басқару қағидаттары:

1-қағидат: Қоғам Басқармасы Қоғамның Даму жоспарын және Қоғам қабылдайтын тәуекелдің ең көп мөлшерін және Қоғам күткен пайданың тиісті деңгейін анықтайтын тәуекелдерді басқарудың негізгі рәсімдерін әзірлейді және мерзімді түрде қайта қарайды.

2-қағидат: жеке кредиттер деңгейінде, сондай-ақ кредиттік тәуекелге ұшырағыш барлық активтерде кредиттік тәуекелді анықтау, өлшеу, бақылау және мониторингілеу рәсімдері әзірленеді;

3-қағидат: Қоғам құрылған резервтердің барабарлығын және тұтастай алғанда барлық активтердің сапасын бағалауды қоса алғанда, жекелеген кредиттердің жай-күйін мониторингілеу жүйесін іске асырады;

4-қағидат: Қоғам жеке кредиттер мен жалпы портфельді бағалау кезінде экономикалық жағдайдың болашақ өзгерістерін ескереді, сондай-ақ төтенше жағдайларда портфельдің «мінез-құлқын» модельдейді.

53. Тәуекелді анықтау мынадай ақпаратқа талдау жүргізу жолымен жүргізіледі:

- 1) Ақша ағындары қозғалысының болжамы;
- 2) Кредиттерді қамтамасыз ету;
- 3) Талдау үшін қолжетімді басқа параметрлер.

54. Тәуекелді бақылау және мониторингілеу:

1) Кредиттік тәуекелді басқарудың маңызды элементі кредиттік Лимиттер мен коэффициенттік нормаларды белгілеу жүйесі болып табылады.

2) Қоғамның қарыз алушылары бойынша ағымдағы ақпаратты жаңартуды, серіктес Банктермен хат алмасуды және өзекті деректерді көрсететін басқа да құжаттарды қамтитын кредиттік әкімшілендіру кредиттік тәуекелді бақылау мен мониторингілеудің маңызды элементі болып табылады.

3) Қоғам кредиттік портфельдің тұрақты мониторингін жүзеге асырады. Кредиттік мониторинг жүйесі келесідей мүмкіндіктерді береді:

- Қоғам портфелінің ағымдағы жай-күйін барабар бағалау;
- қарыздар бойынша берешекті уақтылы және толық өтеу бөлігінде шарттар талаптарының сақталуын бақылау;
- Қоғам кредиттерінің халық үшін ипотекалық тұрғын үй қарыздарының қолжетімділігін арттыру бағдарламаларына сәйкестігін бақылау;
- кредиттер бойынша бақылау күндерінің орындалуын бақылау;
- бастапқы танылған сәттен бастап кредиттік тәуекелдің өзгеру кезеңдерін ескере отырып, Қоғамның кредиттерін уақтылы саралау.

4) Кредиттік портфель мониторингінің тұрақты нысанасы келесілерге қатысты Шоғырлану тәуекелі болып табылады:

- Серіктес банк, оның ішінде оның филиалдық желісі;
- Географиялық аймақ;
- Қарыз алушыларды жұмыспен қамту секторы;
- Қарыз алушының кредиттік тәртібі және басқалар.

5) Кредиттік тәуекелдерді тиімді басқару мақсатында Қоғамның кредиттік тәуекелге ұшырағыштығы қатысындағы есептілік тұрақты сипатқа ие және белгіленген Лимиттермен және болжамды деректермен салыстырғанда ағымдағы позицияны айқындайды. Кредиттік тәуекел мониторингі бойынша демалыс нысандарына мынадай сипаттағы ақпарат кіреді:

- Кредиттік портфельдің сапасын талдау;
- Мерзімінен бұрын өтелген кредиттер бойынша талдау;
- Серіктес банктер бойынша, сондай-ақ филиалдары бойынша кредиттердің шоғырлануын талдау және т.б.

6) Ішкі саралау жүйесі кредиттік тәуекелді өлшеудің және кредиттер сапасын мониторингілеудің маңызды құралы болып табылады, бұл кредиттік портфельдің сипаттамаларын, шоғырлануын, проблемалық кредиттерді және Провизияларды қалыптастырудың барабарлығын

неғұрлым дәл анықтауға мүмкіндік береді. Бұл жүйе кредиттерді тәуекелге ұшырағыштық дәрежесіне қарай жіктейді.

7) Қоғам кредиттік тәуекелді стресс-тестілеуді жүргізеді. Стресс-тестілеу сценарийлері жергілікті стресс факторларының, оның ішінде Қоғам қызметінің ерекшеліктерімен және кредиттік портфель құрылымымен байланысты факторларды бағалауға негізделген Қоғам қызметінің ерекшелігін ескере отырып әзірленеді. Стресс-тестілеу дағдарыс жағдайында іс-шаралар жоспарын құрудың негізгі құралы болып табылады. Стресс-тестілеу кезінде Қоғам келесі факторларды қолданады, бірақ олармен шектелмейді:

- экономикадағы жағдайдың нашарлауы;
- нарықтық тәуекелдің туындау жағдайлары.

6-тарау. Пайыздық тәуекелді басқару

55. Пайыздық тәуекел – сыйақы мөлшерлемелерінің қолайсыз өзгеруіне байланысты шығыстардың (залалдардың) туындау тәуекелі, оның ішінде:

- Қоғамның орналастырылған активтері мен тартылған міндеттемелерін қайтару және өтеу мерзімдерінің сәйкес келмеуіне байланысты шығыстардың (залалдардың) туындау тәуекелі (белгіленген сыйақы мөлшерлемелері кезінде);

- бір жағынан Қоғамның активтері бойынша әртүрлі мөлшерлемелерді (өзгермелі не белгіленген) және екінші жағынан міндеттемелерді Қоғамның қолдануы салдарынан шығыстардың (залалдардың) туындау тәуекелі;

- басқа жағдайларда ұқсас баға сипаттамалары бар бірқатар құралдар бойынша алынатын және төленетін сыйақыны есептеу мен түзетудің әртүрлі әдістерін қолдануға байланысты базистік тәуекел.

56. Пайыздық тәуекелді басқару қағидаттары:

1-қағидат: Қоғам пайыздық тәуекелді басқаруға жауапты тұлғаларды және /немесе УО-ны анықтайды, сондай-ақ ықтимал Мүдделер қақтығысын болдырмау мақсатында тәуекелді басқарудың басты сәттері бойынша лауазымдық міндеттердің бөлінуін қамтамасыз етеді.

2-қағидат: Пайыздық тәуекелді басқару саясаты мен рәсімдері нақты анықталып, Қоғам жүргізетін операциялардың түрлері мен күрделілігіне сәйкес келуі тиіс.

3-қағидат: Жаңа өнімдер мен операцияларды құру процесінде Компания олармен байланысты пайыздық тәуекел деңгейін анықтайды және осы тәуекелді басқарудың қажетті рәсімдерін әзірлейді.

4-қағидат: Пайыздық тәуекелді өлшеу жүйесі осы тәуекелдің барлық маңызды көздерін қамтуы және Қоғам жүзеге асыратын операциялар көлеміне және олардың мерзімдеріне сәйкес пайыздық мөлшерлемелердің өзгеру әсерін бағалауы тиіс.

5-қағидат: Қоғам оның ішкі саясатына сәйкес келетін шектерде пайыздық тәуекелдің әсерін шектейтін операциялық Лимиттерді әзірлейді және белгілейді.

6-қағидат: Қоғамда пайыздық тәуекелге ұшырағыштықты өлшеу, мониторингілеу, бақылау және есептілігі үшін жеткілікті ақпараттық жүйе бар.

57. Тәуекелді анықтау және өлшеу. Тәуекелді анықтау мынадай іс-шараларды жүргізу жолымен жүргізіледі:

1) пайыздық тәуекелді өлшеу жүйесі Қоғамның пайыздық тәуекелінің ағымдағы деңгейін өлшеуді жүзеге асыруға, сондай-ақ Қоғамның осы тәуекелге ұшырауының ықтимал ұлғаюын айқындауға мүмкіндік береді. Өлшеу жүйесі Қоғамның Активтермен, Пассивтермен байланысты пайыздық тәуекелге ұшырауын қарастыруға арналған;

2) жалпы қабылданған қаржылық тұжырымдамалар мен тәуекел-менеджмент технологияларын пайдалану;

3) құжатталған болжамдар мен параметрлердің болуы.

58. Тәуекелді мониторингілеу және бақылау. Пайыздық тәуекелді мониторингілеу және бақылау мақсатында ТЖТБ Қоғамның пайыздық тәуекелге ұшырағыштығына қатысты есептілікті жасайды, ол тұрақты сипатқа ие және белгіленген Лимиттермен және болжамды деректермен салыстырғанда ағымдағы позицияны айқындайды. Пайыздық тәуекел мониторингі бойынша шығыс нысандарына мынадай сипаттағы ақпарат кіреді:

- 1) Қоғамның кредиттік портфелі бөлінісінде пайыздық мөлшерлемелердің ағымдағы деңгейін талдау;
- 2) Пайыздық мөлшерлемелердің алшақтығын талдау (ГЭп - талдау);
- 3) Пайыздық мөлшерлемелер бойынша белгіленген ішкі шектеулердің сақталуын талдау.

7-тарау. Өтімділік тәуекелі

59. Басқарма Қоғамның осы тәуекелге ұшырағыштық дәрежесін түсінуге және бағалауға мүмкіндік беретін толық егжей-тегжейлі деректермен Активтер мен Пассивтер құрылымын басқару тәуекелінің жағдайын қадағалайды. Басшылық сонымен қатар Қоғамның Активтер мен Пассивтерді басқару кезінде дағдарыстан шығу үшін жедел шаралар қабылдау, сондай-ақ белгілі бір мерзімде және белгілі бір шығындармен операциялардың бір бөлігін немесе барлығын қорландыру қабілетін бағалайды.

60. Қағидаттар:

1-қағидат: Қоғам Активтер мен Пассивтерді келісілген түрде басқаруды жүзеге асырады.

2-қағидат: Қоғамда Активтер мен Пассивтерді дұрыс басқармау тәуекелін бақылау және шектеу мақсатында тиісті саясаттар мен рәсімдердің орындалуын бақылайтын, Активтер мен Пассивтерді тиімді басқаруды қамтамасыз ететін бөлімшелер бар.

3-қағидат: Қоғамда Активтер мен Пассивтер құрылымын басқару тәуекелі бойынша бағалау, мониторинг, бақылау жүргізуге және басқарушылық есептілікті қалыптастыруға мүмкіндік беретін жеткілікті ақпараттық жүйе бар. Қоғамның басшылығы тұрақты негізде Қоғамның Активтері мен Пассивтерінің құрылымын басқару тәуекелінің жай-күйін көрсететін қаржылық тәуекелдер туралы есептермен қамтамасыз етеді.

4-қағидат: Қоғам қорландырудың қажетті көлемін жедел бағалау және мониторингілеу процесін әзірлейді.

5-қағидат: Қоғам Активтер мен Пассивтердің құрылымын басқаруда олардың тұрақтылығын анықтау мақсатында қолданылған болжамдарды үнемі қайта қарайды.

6-қағидат: Қоғам міндеттемелерді әртарапандыру және қажет болған жағдайда активтерді сату мүмкіндігін қамтамасыз ету мақсатында кредиторлармен қарым-қатынас орнату және дамыту стратегиясын мерзімді түрде қайта қарайды.

7-қағидат: Қоғам Активтер мен Пассивтердің құрылымын ашатын ұзақ мерзімді Даму жоспарын әзірлейді және бекітеді.

8-қағидат: Активтер мен Пассивтер құрылымының тәуекелді басқару процесінің сәйкестігін бағалау үшін Қоғам осы тәуекелді басқарудың тиімділігін тұрақты тәуелсіз талдау мен бағалауды қамтитын ішкі бақылау жүйесін қалыптастырады.

9-қағидат: Қоғам қоғамдық пікірді қалыптастыру мақсатында өзі туралы ақпаратты барабар жария ету тетігін әзірлейді.

61. Активтер мен Пассивтерді басқару процесінің шеңберінде Қоғамның бөлімшелері арасында Қоғамның ІРҚ-да бекітілген функциялар мен жауапкершілік бөлінеді. Активтер мен Пассивтердің теңгерімсіздігі бөлігінде өтімділік тәуекелін басқару процесінің маңызды элементі барлық жауапты бөлімшелерді Қоғамның Активтер мен Пассивтері құрылымының жай-күйі туралы қажетті ақпаратпен қамтамасыз ететін жеткілікті ақпараттық жүйе болып табылады.

62. Тәуекелді анықтау және өлшеу. Жедел бағалау және мониторингілеу процесі Активтер мен Пассивтер құрылымының бұзылу қаупін тиімді басқарудың негізі болып табылады. Бұл процестің негізі ағымдағы сәтте де, болашақта белгілі бір уақытта да Активтер мен Пассивтердің жай-күйін анықтау мақсатында барлық жоспарланған ақшаның шығуы мен түсімін есепке алу болып табылады. Бұл бағалаудың нәтижелері Қоғамға қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді қорландырудың болашақ қажеттілігін жоспарлауға мүмкіндік береді.

63. Тәуекелді мониторингілеу және бақылау

1) ГЭП – Қоғамның Активтер мен Пассивтерін талдау;

2) Баланс құрылымын - меншікті қаражатты (жарғылық капиталды, қорларды), активтерді (өнімді (кредиттік портфель) және өнімсіз (НҚ, МЕА, ТМҚ және т.б.) активтердің кірістілігін) және міндеттемелерді (тартылған, қарызға алынған) талдау;

3) Кірістерді, шығыстарды, пайданы және рентабельділікті талдау;

4) 1 қызметкерге кірістерді, шығыстарды және пайданы талдау (жылына 1 рет);

5) Стресс-тестілеу жергілікті күйзелісті факторлардың, оның ішінде Қоғам қызметінің ерекшеліктерімен байланысты факторлардың әсерін бағалауға негізделі отырып, Қоғам қызметінің ерекшелігін ескерумен әзірленеді. Стресс-тестілеу сценарийлерін әзірлеу кезінде Қоғам жылжымайтын мүлік нарығындағы және жалпы экономикадағы жағдайдың нашарлауына, сондай-ақ тұрғын үйге деген сұраныстың жеткіліксіздігіне немесе оның болмауына байланысты факторларды пайдаланады, бірақ олармен шектелмейді.

64. Қоғам актив пен пассивтің позициясы дағдарысының басталуы туралы нақты түсінік қалыптастырады, оның анықтамасы Қоғамның қаржылық жағдайының ерекшелігін, оның даму стратегиясын және Актив пен Пассивтің позициясын сипаттайтын индикаторлардың шекті мәндерін белгілеу арқылы жүргізілетін операциялардың ерекшеліктерін ескере отырып белгіленеді. Дағдарыс туындаған жағдайда Қоғам Активтер мен Пассивтің позициясын қалпына келтіру бойынша кешенді іс-шаралар жүргізеді.

65. Активтер мен Пассивтер құрылымының тәуекелін басқару процесінің сәйкестігін бағалау үшін Қоғам осы тәуекелді басқарудың тиімділігін тұрақты тәуелсіз талдау мен бағалауды қамтитын ішкі бақылау жүйесін қалыптастырады.

8-тарау. Операциялық тәуекелдерді басқару

66. Операциялық тәуекел (бұдан әрі – ОТ) сәйкессіз немесе қате ішкі процестерден, Қоғам қызметкерлері мен бөлімшелерінің іс-әрекеттерінен немесе сыртқы оқиғалардан болған тікелей немесе жанама шығындар тәуекелі ретінде анықталады.

67. ОТ Қоғам қызметінің түрлерін жүзеге асыру процестерінің бұзылуымен, тиісті ішкі бақылаудың, басқарудың болмауымен немесе қызмет түрін жүзеге асырудың қандай да бір технологиясының тиімсіздігімен (әдістемелік қате) байланысты.

68. Операциялық тәуекелдерді басқару жүйесі (бұдан әрі – ОТБЖ) – Қоғамға өзіне тән ОТ-ны тиімді басқаруға мүмкіндік беретін түрлі функциялар мен қызмет түрлерін қамтитын негізгі процестердің жиынтығы;

69. ОТБЖ құру процесінде Қоғам келесі қағидаттарды басшылыққа алады:

1) Тарту қағидаты – Қоғамның барлық қызметкерлерін/бөлімшелерін басқару процесіне тарту;

2) Уақтылық қағидаты – айқындалған ОТ туралы Қоғам қызметкерлерінің, бөлімшелерінің және басшылығының назарына уақтылы жеткізу;

3) Өкілеттіктерді бөлу қағидаты – қызметкерлердің өкілеттіктерін нақты бөлу және қызметкердің жауапкершілік саласы мүдделер қақтығысына жол беретін жағдайларды болдырмау;

4) Тәуелсіздік қағидаты – Қоғам бөлімшелерінің ОТ-ны өз бетінше анықтауы;

5) Экономикалық орындылық қағидаты – ОТ бақылау шараларының құны Қоғамның осы тәуекелден ықтимал шығындарының шамасынан аз болуы тиіс, бұл ретте қосымша ОТ қабылдау тікелей қандай да бір қосымша шығыстардың туындауына әкеп соқтырмауы тиіс. ОТ бақылау жөніндегі басым шараларды айқындау ықтимал шығындар мөлшерімен бақылау рәсімдерін ендіруге арналған шығыстардың арақатынасын бағалау кезінде экономикалық тиімді түрде іске асырылуы тиіс.

70. Қоғамның ОТ жіктемесі:

1) **Қызметкерлер тәуекелі** – Қоғам қызметкерлерінің қателіктеріне және құқыққа қайшы әрекеттеріне, олардың жеткіліксіз біліктілігіне, артық жүктемесіне, Қоғамдағы еңбекті ұтымсыз ұйымдастыруға байланысты шығындар тәуекелі;

2) **Процесс тәуекелі** – операцияларды жүргізу және олар бойынша есеп айырысу, оларды есепке алу, есептілік, баға белгілеу процестеріндегі қателіктерге байланысты шығындар тәуекелі;

3) **Жүйелер тәуекелі** – Қоғамда пайдаланылатын технологиялардың жетілмегендігіне - жүйелердің жеткіліксіз сыйымдылығына, жүргізілетін операцияларға қатысты олардың сәйкессіздігіне, деректерді өңдеу әдістерінің дөрекілігіне немесе сапасының төмендігіне немесе пайдаланылатын деректердің сәйкессіздігіне байланысты шығындар тәуекелі;

4) **Сыртқы орта тәуекелдері** – Қоғам жұмыс істейтін ортадағы өзгерістерге - заңнамадағы, саясаттағы, экономикадағы өзгерістерге байланысты шығындар тәуекелдері, сондай-ақ ұйымның

қызметіне сыртқы физикалық араласу тәуекелдері.

71. ОТ басқару процесі мынадай кезеңдерге бөлінеді:

1) Іске асырылған ОТ (инциденттерді), сондай-ақ Қоғам жүзеге асыратын бизнес-процестерге тән ОТ-ны келесі іс-шараларды қоса алғанда, бірақ олармен шектелмей жүргізу жолымен **айқындау және сәйкестендіру:**

- Қоғам қызметінің тиімділігіне әсер етуі мүмкін жалпы сыртқы ортадағы өзгерістерді талдау;

- жауапкершіліктің тиімсіз бөлінуін, есеп беру және басқару құрылымын анықтау мақсатында Қоғамның ұйымдық құрылымын талдау;

- барлық жаңа өнімдерді, қызмет түрлерін, процестер мен жүйелерді талдау;

- есеп беру және ақпарат алмасу жүйесін қоса алғанда, ішкі рәсімдерді талдау;

- Қоғам бөлімшелері іске асырған ОТ-ны анықтау, ТжТБ-ны хабардар ету;

- ОТ іске асыру фактісін тіркеу;

- басқа бизнес-процестерде және/немесе Қоғамның бөлімшелерінде ұқсас ОТ іске асыру ықтималдығын талдау;

2) Іске асырылған ОТ (инциденттерді), сондай-ақ Қоғам жүзеге асыратын бизнес-процестерге тән ОТ-ны келесі іс-шараларды қоса алғанда, бірақ олармен шектелмей жүргізу жолымен **өлшеу және бағалау:**

- оны тиісті минимизациялау шараларымен жаппаған кезде ОТ іске асыру жағдайында ықтимал залал деңгейін айқындау;

- іске асырылған тәуекелдің Қоғамның бизнес-процестеріне әсерін бағалау;

- қолданыстағы бизнес-процестерді, оның ішінде ОТ басқару рәсімдерін талдау;

- Қоғамның басқа бизнес-процестерінде және/немесе бөлімшелерінде ұқсас тәуекелді іске асыру ықтималдығын бағалау.

ОТ туындау ықтималдығын бағалау үшін келесі негізде дайындалған сапалық көрсеткіштерді бағалау жүйесі қолданылады:

- сыртқы және ішкі тексерулердің нәтижелері бойынша қорытындыларды, операциялық оқиғалар мен шығындар туралы ақпаратты ретроспективті талдау;

- ОТ-ны төмендету жөніндегі іс-шаралардың тиімділігін талдау.

ОТ туындау ықтималдығын бағалау үшін кезеңдегі шығындар көлемін, қателіктер санын, сәтсіздіктерді, рәсімдердің бұзылуын және т.б., сондай-ақ олардың туындау кезеңділігін көрсететін сандық көрсеткіштерді бағалау жүйесі қолданылады.

3) Іске асырылған ОТ (инциденттерді), сондай-ақ Қоғам жүзеге асыратын бизнес-процестерге тән ОТ-ны келесі іс-шараларды қоса алғанда, бірақ олармен шектелмей жүргізу жолымен **барынша азайту:**

- іске асырылған тәуекел нәтижесінде залалды азайту не іске асырылған тәуекел себептерін жою үшін шұғыл шаралар қабылдау. Аталған іс-әрекеттер зиян келтірілгенге дейін, тәуекелді уақтылы және іске асырғаннан кейін жасалуы мүмкін;

- бизнес-процестердегі операциялар мен бақылау элементтерін автоматтандыру;

- ұйымдық құрылымды, операцияларды және басқа да мәмілелерді жасасудың ішкі ережелері мен рәсімдерін ОТ факторларының туындау мүмкіндігін болдырмайтындай/азайтатындай етіп әзірлеу;

- оларды егжей-тегжейлі талдау негізінде ОТ тұрғысынан тәуекелділігі жоғары деп саналатын өнімдер мен қызметтерден бас тарту;

- Қоғам жұмысындағы анықталған кемшіліктерді түзету;

- ОТ-ны барынша азайту бойынша іс-шаралар жоспарларын дайындау және іске асыру.

4) Іске асырылған ОТ (инциденттерді), сондай-ақ Қоғам жүзеге асыратын бизнес-процестерге тән ОТ **бақылау** белгіленген қағидалар мен рәсімдердің сақталуына іріктеп бақылау жүргізу арқылы жүзеге асырылады.

5) ОТ мониторингі мынадай іс-шараларды қоса алғанда, бірақ олармен шектелмей жүргізу жолымен жүзеге асырылады:

- Қоғамның ІРҚ зерделеу, бизнес-процестерді талдау;

- бөлімшелер жүзеге асыратын бизнес-процестерді практикалық зерттеу;

- аудиттің тиісті салаларының аудиторлық тексерулерінің нәтижелерін зерделеу;

- бизнес-процестің иелерімен және қатысушыларымен жұмыс кездесулерін өткізу;
- іске асырылған тәуекелдер мен олардың салдарын, Қоғамның шығындарын талдау (болған жағдайда).

б) ОТ алдын алу. ОТ-ның барлық түрлерінің алдын алу (болдырмау) және ықтимал қаржылық шығындарды азайту мақсатында Қоғам түзету шараларын, оның ішінде қолданыстағы бизнес-процестерге, рәсімдерге, Қоғам ІРҚ-ға өзгерістер енгізу жолымен қабылдайды.

9-тарау. Ақпараттық технологиялар тәуекелдерін басқару

72. Қоғамның ақпараттық жүйелерімен байланысты тәуекелдерге Қоғам қызметінде пайдаланылатын ақпараттық жүйелердің, бағдарламалық жасақтаманың, технологиялар мен жабдықтардың инфрақұрылым элементтерінің істен шығу немесе іркілу тәуекелдері жатады.

73. Ақпараттық жүйелерді әзірлеу (пысықтау), әкімшілендіру және пайдалану процестерін қоса алғанда, Қоғамның ақпараттық жүйелерінің және олармен байланысты процестердің көлемі мен сапасы Қоғамның операциялық қажеттіліктері мен қызметіне, сондай-ақ осы процестерге тән тәуекелдерге сәйкес келуі тиіс. Қоғамның ақпараттық жүйелері және олармен байланысты процестер Қоғам, оның клиенттері мен контрагенттері деректерінің тұтастығын, қолжетімділігін, дұрыстығын және құпиялылығын қамтамасыз етуі тиіс.

74. Ақпараттық жүйелермен байланысты тәуекелдерді басқару үшін Қоғам келесі шараларды қолданады, бірақ олармен шектелмейді:

1) пайдалануға беру алдында осындай жүйелерді тестілеу қажеттілігін ескере отырып, Қоғамның ақпараттық жүйелерін әзірлеу (пысықтау) тәртібі мен рәсімдерін регламенттеу;

2) Қоғамның ақпараттық қауіпсіздігінің қатерлері мен осалдықтарын анықтауды, бағалауды және басқаруды қамтитын ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету қағидаттары мен әдістерін әзірлеу және іске асыру;

3) Қоғамның ақпараттық жүйелерінің жұмысында туындайтын инциденттерді олардың туындау себептерін анықтауға және болашақта мұндай инциденттерге жол бермеу жөніндегі қажетті шараларды уақтылы айқындауға бағытталған талдауды жүзеге асыру.

4) Қоғамның ақпараттық жүйелерінің ішкі аудиті.

75. Ақпараттық технологиялардың жұмыс істеуі бөлігінде Қоғамның тәуекелдерін мониторингілеу және бақылау, сондай-ақ ақпараттық технологиялардың тәуекел оқиғасының басталуынан болатын шығындарды бағалау мақсатында Қоғам іске асырылған тәуекел параметрлері туралы мынадай ақпаратты жинақтайды және талдайды:

1) Оқиғаның күні мен уақыты;

2) Оқиғаның сипаттамасы;

3) Оқиғаның себебі;

4) Жалпы іркіліс уақыты;

5) Оқиға орны.

76. Ақпараттық технологиялардың тәуекелдерін басқару және бағалау мақсатында Қоғам мынадай негізгі параметрлерді белгілейді: тәуекелдің басталу жиілігі (ықтималдығы) және оларды Басшылық үшін басқарушылық есептілікте одан әрі көрсете отырып, тәуекел мөлшері.

10-тарау. Ақпараттық қауіпсіздік тәуекелдерін басқару

77. Ақпараттық қауіпсіздікті басқару жүйесі Қоғамның бизнес-процестеріне ықтимал залалдың ең төменгі деңгейіне жол беретін Қоғамның ақпараттық активтерін қорғауды қамтамасыз етеді.

78. Ақпараттық қауіпсіздіктің негізгі тәуекелдері Инциденттері (тәуекелдері):

1) ақпараттық жүйелердегі олардың тиісінше жұмыс істеуіне қауіп төндіретін іркілістер;

2) Қоғамның электрондық ақпараттық ресурстарын заңсыз алу, көшіру, тарату, өзгерту, жою немесе бұғаттау;

3) Қоғамның ақпараттық жүйесіне рұқсатсыз қол жеткізу;

4) Қоғам серверінің зиянды бағдарламамен немесе кодпен зақымдануы;

5) Қоғам қызметінің тұрақтылығына қатер төндіретін ақпараттық қауіпсіздіктің өзге де инциденттері.

79. Қағидаттар:

1-қағидат: заңдылық – ақпарат алмасуға қатысушылардың барлығының ақпаратты және заңды мүдделерін қорғау жөніндегі Қазақстан Республикасының заңнамасын сақтау;

2-қағидат: басымдық – қорғалуға жататын мәліметтер тізбесі түріндегі маңыздылық дәрежесі бойынша Қоғамның ақпараттық ресурстарын алдын ала санаттау (саралау) және ақпараттық қауіпсіздіктің нақты қатерлерін бағалау;

3-қағидат: кешенді тәсіл – Қоғамның физикалық және техникалық қауіпсіздігі жөніндегі іс-шаралардың барлық кешенімен Қоғамның ақпараттық қауіпсіздігі саласында жүргізілетін іс-шараларды келісу, сондай-ақ Қоғамның ақпараттық қауіпсіздігіне төнетін барлық ықтимал қатерлерге қарсы іс-қимыл жасау;

4-қағидат: орындылық – ақпараттың қорғалуын қамтамасыз етуге жұмсалатын шығындар Қоғамның қауіп-қатерлерді іске асыру кезінде туындауы мүмкін шығындардан аспауы тиіс.

80. Қоғамдағы ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі объектілері:

1) Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес құпиялы ақпаратқа, банктік, коммерциялық немесе заңмен қорғалатын өзге де құпияға жатқызылған мәліметтерді қамтитын ақпараттық ресурстар (бұдан әрі мәтін бойынша – қорғалатын ақпарат);

2) Ақпараттандыру құралдары мен жүйелері: есептеу техникасы құралдары, ақпараттық - есептеу кешендері, қорғалатын ақпаратты өңдеу, беру және сақтау жүргізілетін желілер, жүйелер;

3) Бағдарламалық құралдар: операциялық жүйелер, деректер базасын басқару жүйелері, басқа да жалпы жүйелік және қолданбалы бағдарламалық жасақтама, олардың көмегімен қорғалатын ақпаратты өңдеу жүргізілетін Қоғамның автоматтандырылған жүйелері;

81. Қоғамның қорғалатын ақпараты қағаз жеткізгіштерде де, электронды түрде де болады.

82. Тәуекелді сәйкестендіру тәуекел элементтерінің тізімін жасау және сипаттаудан тұрады: қорғаныс объектілері, қауіптер, осалдықтар. Қауіптер мен осалдықтарды бастапқы деректер ретінде сәйкестендіру кезінде Қоғам аудит нәтижелерін (бар болса), ақпараттық қауіпсіздік инциденттері туралы деректерді, пайдаланушылардың, ақпараттық қауіпсіздік жөніндегі мамандардың, АТ-мамандардың және сыртқы консультанттардың сараптамалық бағалауларын пайдаланады.

83. Бағалау және мониторинг. Тәуекелдерді сәйкестендіру кезеңінде алынған ақпарат келесілерді анықтау үшін тәуекелдерді талдау процесінде қолданылады:

1) Ақпараттық активтердің қауіпсіздігін бұзу нәтижесінде Қоғамға келтірілетін ықтимал залал;

2) мұндай бұзушылықтың пайда болу ықтималдығы;

3) тәуекел шамалары.

84. Бақылау және азайту келесі рәсімдермен жүзеге асырылады:

- Ақпараттық жүйенің жұмысқа қабілетті көшірмесін қалпына келтіруді қамтамасыз ететін сыни ақпараттық жүйелердің деректерін, олардың файлдары мен параметрлерін резервтік сақтау;

- Қоғам қызметкерлері үшін ақпараттық активтерге қолжетімділікті дербестендіру;

- Ақпараттық қауіпсіздік жағдайының ішкі аудиті.

85. Бағалау, мониторинг және бақылау әдістері Қоғамның ақпараттық қауіпсіздік тәуекелдерін басқару жөніндегі ІРҚ-да реттеледі.

11-тарау. Қызметтің үздіксіздігін басқару

86. Қызметтің үздіксіздігін басқарудың негізгі мақсаты инциденттерден туындайтын теріс операциялық, қаржылық, құқықтық, беделдік және басқа салдарларды азайту болып табылады.

87. Қоғам қызметінің үздіксіздігін қамтамасыз ету процестерін регламенттеу кезінде мыналарды ескеру қажет:

1) Қоғамның қызметтің үздіксіздігіне қабілетін әзірлеуден, енгізуден және бастапқы тексеруге дейінгі қызметтің үздіксіздігінің талаптары мен толық циклін белгілеуді қоса алғанда, ұйымдастырушылық қызмет;

2) қызметтің үздіксіздігін қамтамасыз ету қабілетін ұстап тұру, оған мыналар кіреді:

а) қызметтің үздіксіздігін басқару;

б) Қызметтің үздіксіздігін қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар жоспарларын (бұдан әрі - Жоспар) қолдану бойынша тұрақты оқу-жаттығулар өткізу;

в) Жоспарды өзектендіру, әсіресе өндірістік және технологиялық процестерде, нарықтық\сыртқы талаптарда елеулі өзгерістер туындаған жағдайларда.

88. Қоғам қызметтің сыни түрлерін сәйкестендіреді. Қызметтің үздіксіздігін басқару жүйесі шеңберінде қызметтің сыни түрлерін сәйкестендіру Қоғам қызметінің ықтимал қауіптерін сәйкестендіру, қауіп-қатерлер жүзеге асырылған жағдайда бизнес-операцияларға ықтимал әсерлерді бағалау, сондай-ақ Қоғамның өз қызметін қалпына келтіру және инциденттерге тиімді ден қою қабілетін қамтамасыз ету үшін негіздер жасау.

89. Сыни процестердің иелері болып табылатын бөлімшелердің басшылары сыни функциялар, тоқтата тұру елеулі залал келтіруі мүмкін және үздіксіз іске асырылуы Қоғам үшін ең маңызды болып табылатын Қоғамның өнімдері, қалпына келтіру үшін қажетті ресурстар, оларды қалпына келтіру мерзімдері мен деңгейлерін айқындау және Жоспарларға тиісті өзгерістер енгізу айқындалатын процестерге талдау жүргізуге жауапты болады.

90. Туындаған күтпеген жағдайлардың Қоғам қызметіне әсер ету факторларын талдау шеңберінде орындалған Қоғам қызметінің негізгі тәуекелдері мен қауіптерін сәйкестендіргеннен кейін осы тәуекелдерді азайту және болдырмау жөніндегі шараларды айқындау және ендіру, алдын алу шараларын Қоғамның күнделікті қызметіне ендіру жолымен бұзушылықтардың салдарын барынша азайту қажет.

91. Қоғам мыналарды қамтитын, бірақ олармен шектелмейтін маңызды әрекеттерді қолдау үшін қажетті ресурстарды анықтайды:

1) Қызметкерлер – Қоғам қызметтің сыни түрлерін қолдау үшін қажетті қызметкерлер санын, осы қызметкерлердің апаттық режимде жұмыс істеу үшін қажетті дағдылары мен құзыреттерін айқындайды;

2) Үй-жайлар – үй-жайларды Қоғам қызметінің сыни түрлерін қолдау үшін қажетті ресурс ретінде айқындау кезінде:

- негізгі және балама алаңдар;
- жоғары қорғауды қажет ететін үй-жайлар анықталады;

3) Технологиялар – технологияларды Қоғам қызметінің сыни түрлерін қолдау үшін қажетті ресурс ретінде айқындау кезінде:

- сыни қызмет түрлерін қолдайтын ақпараттық-технологиялық қызметтер;
- сыни қызмет түрлерін қолдайтын телекоммуникациялық қызметтер;
- сыни қызмет түрлерін қолдайтын өзге де технологиялар, оның ішінде периметрді қорғау анықталады;

4) Ақпарат – Қоғамның тиісті бөлімшелерінің қызметтің сыни түрлерін қолдауы үшін қажетті ресурс ретінде ақпаратты айқындау кезінде:

- Қоғамның ішкі құжаттарын қоса алғанда, сыни қызмет түрлерін орындау үшін қажетті ақпарат;
- қалпына келтіруді қажет ететін ақпарат көлемі (мақсатты қалпына келтіру нүктесі);
- бұл ақпаратты сақтау, қорғау және қалпына келтіру әдістері анықталады.

5) Жеткізушілер, сыртқы қызметтер және жабдықтау - жеткізушілерді, сыртқы қызметтер мен жабдықтауды қызметтің сыни түрлерін қолдау үшін қажетті ресурс ретінде айқындау кезінде Қоғамның тиісті бөлімшелері қызметтің сыни түрлерін орындау оларға байланысты болатын жеткізушілерді, сыртқы қызметтер мен жабдықтауды анықтайды.

6) Қаржы ресурстары – Қоғамның тиісті бөлімшелері қызметтің сыни түрлерін қолдау үшін қажетті қаржы ресурстарын айқындау кезінде күтпеген жағдайлар туындаған жағдайда Жоспарды орындау үшін ықтимал қолжетімді қаржы ресурстарының көлемі анықталады.

92. Қоғам қызметінің үздіксіздігі тәуекелдерін талдау сыни қызмет түрлеріндегі және олар пайдаланатын ресурстардағы қауіптер мен осалдықтарды бағалауға мүмкіндік береді. Қызмет пен ресурстарға теріс әсер етуі мүмкін қауіптер ретінде Қоғам мыналарды қарастырады, бірақ олармен шектелмейді:

1) қызметкерлердің қолжетімсіздігі;

2) технологиялардың, оның ішінде ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың қолжетімсіздігі (компьютерлік вирустар, компьютерлік аппараттық құралдардың істен шығуы, байланыстың жоғалуы);

3) жабдықтаудың (судың, электр энергиясының) қолжетімсіздігі;

4) ғимараттарға (үй-жайларға) қолжетімділіктің болмауы;

5) басты жеткізушілердің, контрагенттердің қолжетімсіздігі;

6) негізгі ақпараттың қолжетімсіздігі;

7) қаржы ресурстарының қолжетімсіздігі.

93. Қоғам келесі басты ресурстарды қамтитын (бірақ шектемейтін) төтенше жағдайлар тәуекелдерін басқару шараларын анықтайды:

1) қызметкерлер;

2) үй-жайлар;

3) технологиялар;

4) ақпарат;

5) жеткізушілер, контрагенттер және жабдықтау арналары.

94. Қызметтің үздіксіздігі тәуекелдерін басқару шараларын таңдау кезінде Қоғам инциденттердің Қоғам қызметіне әсерін талдау нәтижелерін ескереді және оның ішінде қалпына келтіру жұмыстарына қатысатын сыртқы жеткізушілермен, сыртқы контрагенттермен, уәкілетті органмен және өзге де билік органдарымен, сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдарымен және басқа да мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл тәртібін айқындайды.

95. Қызметтің үздіксіздігі тәуекелдерін басқару шараларын таңдау кезінде Қоғам мынадай факторларды ескереді, бірақ олармен шектелмейді:

1) сыни қызмет түрінің ең қолайлы тоқтап қалу кезеңі;

2) Жоспарды іске асыруға шығындар;

3) әрекетсіздіктің салдары;

4) тәуекелдердің шынайылығы және оларды іске асырудан болатын шығындардың шамасы;

5) қызметтің үздіксіздігін басқару жүйесінің белгіленген мақсаттарымен келісімділігі;

6) Қоғамның тәуекелдерін басқару жөніндегі саясаттармен және рәсімдермен келісімділігі.

96. Қоғам қызметтің үздіксіздігін қамтамасыз ету үшін қажетті ақпараттық-технологиялық және коммуникациялық қызметтердегі жұмысқа қабілеттілікті қолдау жөніндегі шараларды айқындайды, олар мыналарды қамтиды, бірақ олармен шектелмейді:

1) Қоғам ішінде ақпараттық-технологиялық және коммуникациялық қызметтер көрсету;

2) баламалы үй-жайдан ақпараттық-технологиялық және коммуникациялық қызметтер көрсету;

3) бөгде ұйымның ақпараттық-технологиялық және коммуникациялық қызметтер көрсетуі.

97. Қоғам сыни оқиға болған жағдайда қызметтің үздіксіздігін қамтамасыз ету үшін қажетті ақпараттың тұтастығын, қолжетімділігін және құпиялылығын қамтамасыз етеді. Ақпаратты сақтау және қалпына келтіру тәсілі қызметке әсерді талдау нәтижелерімен келісіледі және мыналарды ескереді:

1) қалпына келтірілетін ақпарат көлеміне қойылатын талаптар, ақпаратты қалпына келтірудің нысаналы нүктелері мен мерзімдері;

2) ақпаратты сақтау мен берудің қорғалуы;

3) қалпына келтіру механизмінің тәсілдері мен сенімділігі;

4) резервке алынатын ақпараттың жиілігі мен көлемі;

98. Қоғам пайдаланылатын ресурстардың (материалдық жабдықтауды, қаржы ресурстарын қоса алғанда) тізбесін және сыни оқиға болған жағдайда олардың болуын, оның ішінде сыртқы жеткізушілер мен контрагенттерден және өзге де мүдделі тұлғалардан болуын қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды анықтайды, олар мыналарды қамтуы мүмкін:

1) қойма үй-жайларында қосымша ресурстарды, оның ішінде технологиялық және телекоммуникациялық жабдықтарды сақтау;

2) жеткізушімен қоймадағы ресурстарды жедел жеткізу (ауыстыру) туралы келісімдер;

3) ресурстардың баламалы жеткізушілерінің болуы.

99. Жоспарлардың тиімділігін тексеру үшін Тәуекелдер және талдау басқармасының қызметкерлері сыни бизнес-процестердің иелерімен бірлесіп жылына бір рет жоспарларға тестілеу жүргізеді.

12-тарау. Қорытынды ережелер

100. Саясатпен реттелмеген мәселелер Қазақстан Республикасының заңнамасына және ІРҚ-ға сәйкес шешіледі;

101. Қоғам осы Саясаттың ережелерін бейімдеуге және қолдануға бағытталған қосымша ІРҚ әзірлеуі және қабылдауы мүмкін;

102. Саясатты өзектендіруді ТЖТБ жүзеге асырады.